

Iz istorije medicine

ĐOVANI BATISTA MORGANJI*
(*Giovanni Battista Morgagni*)
1682–1771.

Nova vremena neizbežno donose i nova imena. Velikani jedne ere postepeno odlaze u prošlost, njihova dela ostaju zapamćena ali imena se sve ređe pojavljuju i potom nestaju iz svakodnevnog života nauke, potom i struke. Ali, ostaju zvezde u kosmogoniji onih koji su ugrađeni u napredak čovečanstva.

Ipak, neka imena ostaju trajno u samom temelju najvećeg dostignuća humane vrste, *sciaentiae*, čime se ona najviše razlikuje od drugih dela prirode. Takva imena postaju deo svakodnevnog rečnika, kada se izgovore više se i ne povezuju sa ljudima koji su ih nosili, postaju impersonalizovana i označavaju pojam koji se odnosi

---

* Priredio prof. dr Božo Trbojević, Institut za endokrinologiju, dijabetes i bolesti metabolizma, Klinički centar Srbije, Beograd, Doktora Subotića 13.

na delo a ne na njegovog tvorca. Jedno od takvih imena je i ime Đovanija Batiste Morganjija (*Giovanni Batista Morgagni*). Da bi se bolje sagledalo delo ovog velikana prikazaćemo jedan slučaj iz njegove prakse koji će pomoći da bolje sagledamo svetle trenutke istorije medicine.

Prikaz slučaja: Muškarac, 74 godine, mršave građe, uživao je u svom vinu. Prethodnih mesec dana primećuje da u hodu celokupnu težinu tela prebacuje na levu nogu. Iako su drugi primetili njegovo hramanje, on nije primećivao ništa neobično i nije imao smetnji. Posle 22 dana pojavljuje se bol u celom trbuhu. Uzeo je prah kaolina, popularno sredstvo za ove tegobe još od antičkih vremena, i bol je nestao. Nakon otprilike 12 dana, u podne, osetio je snažne probade u desnom donjem kvadrantu abdomena koje opisuje „kao ujedi psa“. Bolno područje je bilo otečeno i kod pritiska se mogla napipati tvrda masa, kako opisuje doktor koga su pozvali. Doktor je zapazio i ubrzan puls, neobičan izgled lica sa upalim očnim jabučicama, suv jezik. Bolesnik je proveo tešku noć.

Narednog dana zapaža se snažan pulsni talas. Bol i masa se proširuju do sredine abdomena a zatim prelaze i na levu stranu. Lekar savetuje da se pusti sedam unci krvi. Posle puštanja krvi lekar zapaža da se na površini ugruška pojavljuje debeo, žut, polumesečasti sloj. Bolesnik se žali na jaku mučninu ali ne povraća. Naredna noć je bila izuzetno teška.

Narednog dana puls je slab, na usnama se pojavljuje manja količina gorko-kiselog sadržaja iz želuca. Glas postaje jedva čujan i postepeno se razvija delirijum. Narednog dana se pojavljuju konvulzije koje traju do četvrtinu sata. Puls postaje jedva opipljiv. Povraća sadržaj koji zaudara kao feces. Disanje postaje veoma teško. Iste večeri postaje kratkotrajno i neobjašnjivo svestan, pojavljuje se produžena konvulzija i nastupa smrt.

Autopsija je obavljena narednog jutra. Obducent je bio 23 godine star asistent profesora anatomije na Univerzitetu Bolonja Antonija Valsalve, Đovani Batista Morganji.

Kako je očekivano, najveće promene su nađene u donjem desnom kvadrantu abdomena. Početak debelog creva, zvani šupljina slepog creva, bio je gangrenozna masa koja se duž mišića spuštala prema nozi. Zaudarajući apsces je prodirao u mišiće, a kada su mišići prosečeni izašla je velika količina vrlo smrdljivog gnoja.

Poreklo simptoma je bilo otkriveno ali se nije znao uzrok koji je doveo do ovih promena. Obducent je zapisao svoja razmišljanja: „Na koji način je zapaljenje prodrlo u zahvaćeno crevo i druge okolnosti koje sam opisao nije moguće objasniti“.

Nešto što se može reći za Andrea Vesalijusa (Andrea Vesalius) i Vilijama Harveja (William Harvey) može se primeniti i na Morganjija: oni kao da su poslali na Zemlju da donesu poruku. Poruku za koju je medicinska javnost već bila spremna ali je samo bila potrebna artikulacija koju je postigao briljantni mozak posebnih stvaralaca. Poruka je sama po sebi jednostavna: Beskorisno je traganje za uzrocima bolesti u bolesnim isparenjima, četiri telesne tečnosti ili bilo kojoj varijaciji ovih hipoteza. Bolest nije potpuna neravnoteža obolelog već sasvim specifičan poremećaj posebnih struktura

tela. Drugim rečima, svaka bolest ima poreklo u nekom organu i zadatak je lekara da utvrdi koji je to organ.

Kasniji istraživači su dali ime Morganjijevoj poruci. Oni su je nazvali anatomske koncept bolesti i postala je ugaoni kamen daljih medicinskih razmišljanja. Simptomi su, kako je Morganji rekao, „krik obolelog organa“. Danas znamo da ne samo organ već i tkiva, ćelije, subcelularni organi i čak molekule, mogu postati sedište obolevanja. Ali, bez obzira na to kako detaljno i submolekularno može biti naše znanje o bolesnim procesima princip koji je rasvetlio Morganji pre više od 300 godina ostaje srž našeg traganja: *Ubi est morbus?* Gde je bolest, pitanje je na koje mora da odgovori svaki lekar za svakog pacijenta. Tek posle toga može da počne lečenje.

Ono što je Đovani Morganji postigao u svom traganju za istinom jeste pojava takvog spomenika u literaturi koji označava preokret u razvoju medicinske nauke. Naslov njegove knjige je i sažetak njegove poruke: Mesto i uzroci bolesti ispitivani anatomijom ili u latinskom originalu *De Sedibus et Causis Morborum per Anatomicen Indagatis*. Kako je objašnjavao svojim učenicima, rešenje nije u spekulativnim razmišljanjima o nevidljivim uticajima već u autopsiji leševa – anatomija je ključ dijagnoze a svih pet čula lekara su, kako je to govorio i Hipokrat (*Hippokrates*), ključ otkrića istine. Ova poruka je bila poznata i ranije, ali posle Morganjija ona je postala nezaobilazna i više nije mogla biti zanemarena. U vreme kada je mladi obducent iz Bolonje stasao da ponudi svoju tezu svetu već je bio profesor na Univerzitetu u Padovi, poštovan ne samo zbog svojih naučnih otkrića već i zbog svog dostojanstva i karaktera. U šest decenija svog rada nikada nije podlegao ambicioznom nestrpljenju koje je pogadalo Vezalijusa (trepanacija lobanje infanta Don Karlosa na primer), niti je ispoljavao nesigurnu uznemirenost Harveja. Kako je Vilijam Osler (*William Osler*) rekao u svojoj pristupnoj besedi u Bostonskoj Medicinskoj biblioteci 1901. godine: „Između mnogih Morganjijevih vrlina prva je strpljenje. On je odlagao objavljivanje sve dok nije bio siguran da njegovom opisu nema zamerke. Kada je njegova knjiga konačno objavljena 1761. godine on je već imao 79 godina. To je izgleda rekord za medicinsko istraživanje, područje poznato po bezbradosti većine njegovih najvećih učesnika (Osler je, inače, u drugom poznatom govoru podvlačio manju upotrebljivost istraživača preko 40 i potpunu neupotrebljivost naučnika preko 60 godina starosti).

Morganji je rođen 25. februara 1682. u Forliju, oko 40 km od Bolonje. U šesnaestoj godini je otišao u Bolonju na studije medicine i filosofije i ubrzo je privukao pažnju Antonija Valsalve (*Antonio Maria Valsalva*), velikog anatomu koji je bio učenik Malpigija (*Malpighi*). Ubrzo po diplomiranju (*summa cum laudae*) 1701, devetnaestogodišnji Morganji postaje asistent kod Valsalve i posle više od godinu dana poslediplomskih studija (1707–1709) vraća se u Forli da bi radio kao lekar. Oženio je Paolu Verzeri (*Paola Verseri*), ćerku gradskog patricija, sa kojom je imao 12 ćerki i 3 sina (osam ćerki su postale kaluđerice a jedan sin je postao sveštenik). U 1711. godini je pozvan u Padovu da bude mladi profesor teorijske medicine. Samo posle četiri godine, zbog svoje predanosti i uspeha, pozvan je da nasledi Vezalijusa,

Falopijusa (*Fallopius*), Fabricijusa (*Fabricius*) i Spigelijusa (*Spigellius*) na Katedri anatomije, najstarijoj i najuglednijoj katedri na Univerzitetu. Imao je 33 godine. Posle samo nekoliko godina postao je jedan od najuglednijih anatoma u Evropi, i studenti, lekari i naučnici iz celog poznatog sveta dolazili su u Padovu da bi učili i razmenjivali mišljenje sa njim. Bio je član mnogih društava i medicinskih udruženja (*Royal Society of London, Royal Academy of Science of Paris, Royal Academy of Berlin, Imperial Academy of St Petersburg...*)

Iako je Morganji prvenstveno poznat kao anatom, njegova dostignuća potiču od njegovog osećanja da je on lekar čija je prva obaveza da brine o bolesnom. Anatomija je bila najbolje sredstvo da razume bolest i način da bude bolji lekar. On je radio kao lekar celog radnog veka i bio je konsultant mnogim kolegama iz prakse u celoj Evropi. Mnoge od njegovih konsultacija (*Consulti*) objavljene su u vidu pisama, kako su i originalno napisane zbog velike udaljenosti pacijenata.

Koristeći pristup naučen iz Morganjijevog *De Sedibus*, njegovi naslednici su formulisali osnovne principe koji leže u srži savremene medicine. Rudolf Virhov (*Rudolph Ludwig Carl Virchow*), čovek koji je oblast patološke anatomije podigao do najviših vrhova, 1894. godine podvlači da medicina nije pokazala svoj potpuni značaj do pojave Morganjijeve knjige *De Sedibus*. Nemoguće je preceniti veličinu Morganjijevih dostignuća. U 1874. godini, jedan vek posle pojave *De Sedibus*, W. T. Gardiner, predsednik škotskog Društva patologa i kliničara obratio se vodećim imenima škotske medicine:

„Svi značajni savremenici, iako rade na nov način i sa novim sredstvima, sa ogromnim saznanjima iz fiziologije, histološke (mikroskopske) anatomije, organske hemije... svi su oni nastavljači i legitimni naslednici Morganjijevog rada i metoda.“

Umro je 1771. godine od izliva krvi u mozak, koji je tako dobro poznao i opisivao. Isti uzrok je odneo njegovog učitelja Valsalvu i Valsalvinog učitelja Malpigija. Memorijalna ploča u Via S Massimo u Padovi nosi jednostavnu rečenicu: Giamb. Morgagni, osnivač patološke anatomije, umro je ovde, 6. decembra 1771.